

prav Bagar; na strani 226 je imenovan Jeseničko — Boginjski odred, prav Jeseničko — Bohinjski, na strani 225 Korski odred, verjetno je to Kokrški odred, itd. To seveda ne zmanjšuje vrednosti in pomena razprave, saj je avtor zelo dobro prikazal dejavnost in temeljil delež SKOJ in mladine v NOV in POJ.

Anka Vidovič-Miklavčič

Jože Krall, Partizanske tiskarne na Slovenskem, III. Gorenjske in štajerske tiskarne. Ljubljana, Partizanska knjiga 1976, 335 str. (Knjižnica NOV in POS 40/III).

Jože Krall je s to knjigo zaključil obsežni pregled zgodovine narodnoosvobodilnega tiska na slovenskih tleh: v I. knjigi je obdelal osrednje tiskarne v Ljubljani in na Dolenjskem, v II. knjigi primorske in v tej gorenjske ter štajerske tiskarne. Tako smo Slovenci dobili detajlni pregled razvoja in delovanja vseh partizanskih tiskarn, kar pomeni lep dosežek ne le v jugoslovanskem merilu, ampak tudi v okviru zgodovine evropskega odporiškega gibanja! (N.pr. Hrvatje imajo le eno samo memoarsko delo o njihovem narodnoosvobodilnem tisku pisano na feljtonistični način: Mahmud Konjhodžić, Riječi istine, Zagreb, Stvarnost 1975, 205 str.)

Ker je avtor zelo podrobno opisal ta tisk, so njegove tri knjige hkrati tudi svojevrstna bibliografija narodnoosvobodilnega tiska na Slovenskem: s potrebnim uvodom o predvojnem času (1940—1941) je bilo zajeto obdobje od septembra 1941 pa vse do osvoboditve 9. maja 1945.

Pisanje tudi te knjige je zahtevalo veliko predpriprav, zbiranja gradiva in minucioznega preverjanja, kar morda pri prvem branju ni takoj opazno: pozornejši pristop pa nam pokaže, kako veliko delo je bilo opravljeno! Knjiga je pisana dokaj pregledno in ima enako zasnovu kot prejšnji dve. Včasih bi morda kazalo izpustiti kakšen detajlnejši opis, da bi bilo delo mestoma napisano bolj sintetično.

Vsebina je razdeljena v dva dela: 1. Partizanske tiskarne na kamniškem področju ter na Štajerskem in 2. Gorenjske partizanske tiskarne na desnem bregu Save. Posamezna poglavja spremljajo orisi lokalnega političnega in vojaškega razvoja NOB tako, da ima bralec dobro predstavo o pogojih v katerih se razvija tisk v letih 1943—1945. Kratki pregledi razvoja ciklostilnih tehnik v tem delu Slovenije (str. 121—130 in 199—210) so podani le za tisti čas, ko še niso delovale partizanske tiskarne. Težišče dela je seveda na opisu delovanja tiskarn na kamniškem področju (7A, 4M, Grafika 30A), Štajerskem (Pohorska tiskarna, Pravica) in na Gorenjskem (Julija, TRILOF, DONAS). Iz vsebine knjige naj povzamem, da so bili pogoji na kamniškem področju povsem drugačni od onih na Gorenjskem: tu je bila dobra materialna osnova, vendar pa lahko prehodno ozemlje, ki ga je okupator kontroliral, zato je prišlo do večkratnih zastojev in selitev tiskarn. Na desnem bregu Save ni bilo večjih legalnih tiskarn, ki bi služile za oskrbo, teren pa je bil geografsko ugodnejši. Edo Bregar — Don je kar sam skonstruiral dva večja tiskarska stroja (za tiskarni TRILOF in DONAS), ki sta bila potem ilegalno izdelana v Medvodah, Kropi in Kamni gorici, kar je brez dvoma poseben podvig!

Vsak del knjige ima svoj povzetek (str. 172—176 in 299—302) in opombe (str. 177—189 ter 303—317). Seznam uporabljene literature šteje 118 naslovov (str. 318—323). Kot je Krall napisal že v uvodu in kar je lepo razvidno iz številnih opomb je črpal podatke o razvoju in delu posameznih tiskarn iz arhivskega fonda partizanskih tehnik in tiskarn, ki ga hrani arhiv IZDG v Ljubljani. Žal so bili arhivski viri glede kamniških in

štajerskih tiskarn zelo pomanjkljivi, zato jih je dopolnjeval s spominskih gradivom (sestavki, ankete iz prvih povojnih let) in z arhivsko zbirko narodnoosvobodilnega tiska v Znanstvenem inštitutu pri predsedstvu SNOS (arhiv IZDG) ter s fondom oz. zbirkami tovrstnega gradiva v arhivu IZDG in v posameznih muzejih NOB po Sloveniji ter seveda s podatki, ki jih je prinesla dotlej objavljena literatura. Knjiga ima kazalo oz. register krajev in oseb (str. 324—332) in je dobro opremljena s črno-belimi fotografijami iz življenja in dela tiskarjev ter s posnetki narodnoosvobodilnega tiska vseh vrst. Med reprodukcijami pogrešamo Prešernovo Zdravljico iz tiskarne TRILOF decembra 1944.

Pogrešamo register naslovov tiskov, najbrž bi bil obsežnejši kot so običajna tovrstna kazala; dobrodošel bi bil seznam fotografij in reprodukcij. Potrebna bi bila geografska skica slovenskega ozemlja z vrisanimi lokacijami vseh tiskarn. Tekst bi morale dopolnjevati še manjše karte krajev, kjer so bile posamezne tiskarne. Zaradi pomembnosti te monografije bi bil nujen povzetek v tujih jezikih: v nemščini, italijanščini, angleščini in ruščini.

Marjeta Čampa

Slovenska partizanska plačilna sredstva. Narodna banka Slovenije, Ljubljana 1977, 183 strani.

Narodna banka Slovenije je v počastitev Titovih jubilejev in 40-letnice ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije izdala reprezentančno publikacijo, v kateri je predstavila katalog izdanih slovenskih partizanskih plačilnih sredstev, ki so krožila na okupiranem slovenskem ozemlju v letih 1941 do 1945 ter tudi katalog številnih osnutkov obveznic in plačilnih bonov, ki niso bili tiskani.

Pojav partizanskih plačilnih sredstev v času, ko je bilo slovensko ozemlje razkosano med nemškega, italijanskega in madžarskega okupatorja, ki je hotel z najhujšim terorjem uničiti slovenski narod, predstavlja poseben zgodovinski fenomen. To je bil edinstven dosežek, ki je terjal izredne napore, pogum, iznajdljivost in požrtvovalnost. To je dosežek, s katerim se verjetno ne more predstaviti in pohvaliti nobeno drugo odporniško in protifašistično gibanje v tedaj okupirani Evropi. V štirih letih narodnoosvobodilne borbe se je v okviru gospodarske dejavnosti razvilo tudi denarništvo. Iz pretežno naturalnega in pozneje naturalno-denarnega poslovanja se je z ustanovitvijo posebne institucije — Denarnega zavoda Slovenije pri predsedstvu Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta — razvilo celo do urejenega finančnega poslovanja. Denarni zavod Slovenije pri predsedstvu SNOS, ki je bil ustanovljen 12. marca 1944, je postal prva slovenska emisijska banka in obenem tudi prva svobodna emisijska banka v Evropi pod nacistično okupacijo. Zato je pobuda Narodne banke Slovenije kot zakonite naslednice Denarnega zavoda Slovenije, da ohrani in posreduje tako pomembno in enkratno zgodovinsko gradivo slovenski oz. jugoslovanski in s prevodi v angleščino in francoščino tudi svetovni javnosti, več kot pohvalna.

Katalog slovenskih partizanskih plačilnih sredstev obsega 29 barvno in tehnično dovršenih faksimilov primerkov izdanih plačilnih sredstev in 41 primerkov osnutkov in risb neizdanih partizanskih plačilnih sredstev. Vsak primerek je opremljen s podatki o velikosti, datumu izdaje, avtorju osnutka, tiskarni in opisom vsebine. Avtor spremnega besedila je dipl. arheolog Peter Kos, ki je v uvodu podal tudi kratek zgodovinski opis